

Az intendatúra

Miközben egyetemének, főiskoláinak irányításában is az együvé tartozás hasonló szerkezeti közelítése, az úgynevezett fősoktatási tanács jön létre — Szeged helyhatóságának végrehajtó bizottsága megbízást ad e sorok írójának a színházi társulási intézmények integrációjára. Távolról sem önszántából. A körülmények adják a biztatást.

„A szegedi színházi élet évek óta nem elsősorban előadásairól, hanem kisebb-nagyobb ügyeiről, botrányairól híres” — szól egy ismert szegedi személyiség, az igazgató sűrűtű beadványa a végrehajtó bizottsághoz. S valóban, csupán az elmúlt évtized effajta toplistája bámulatos. *Giricz Mátást* a népi ellenőrzés (és nem a művészetpolitikai zsákutca) kezdi ki, *Ruszt József* önkéntes száműzetésbe vonul innen (és alapítja meg Zalaegerszeg színházát), *Pál Tamás* igazgatói székebe pártalkalmazottat ültetnek, ahonnan aztán a pályázati rendszer bevezetése, később egy tengerikégyként tekeredő botrányspirál sem képes kimosztani. Mögötte állnak a pártállam kontrasztelekciós kultúrpolitikai gyakorlatának maradványai. Így történhet napjainkra, hogy *Gregor-ügy* van (a kitűnő basszista Györbe távozik), aztán *Sándor János-ügy* (a főrendező pár hónap leforgása alatt Erdemes művésznek tüntetik ki, megbízatásában hosszabbítják, majd hirtelen leváltják), aztán *ismét Ruszt-ügy* (a tanács elnökhelyettese hívja vissza, ám egy nyilatkozata alapján az igazgató bocsájta el, dacára annak, hogy az egész prózai társulat rászavaz, 17-én fölmondásukkal adva nyomatékot kívánságuknak). Tacepaók városzerte, a kivált színészek független Színpadot alakítanak és játszanak tovább, az időközben Szegedre repatriált és az operistáktól saját vezetőjüknek választott *Gregor József* nem bírja az idegi terhelést, lemond tisztéről („elhatározásom megmásíthatatlan” — adja nyomatékát). A művelődési osztály főrendezői pályázatot ír ki, Ruszt előbb beadja, majd Gregor lemondása miatt *visszavonja* szándékát, új embert neveznek ki, a fölmondott színészek kilakoltatják. Az események mozgatói különböző szavazási történetek — és persze a szakszervezet, mely gyakorlatilag kezébe vette a művészeti irányítást is, döntéshelyzetbe kényszerítve a tájékozatlan városatyákat. Nehezen érteni, hogy a zenés tagozat szavazását (Gregorra, Oberfrank Géza másodfoglalkoztatása ellenében) elfogadja a tanács, ugyanakkor a prízistákét (Rusztra) nem; hogy a szakszervezet miért rendez olyan ügyekben liturgikus szavazásokat, amire nincs jogosítványa (még Gregorral is eljártsszák, legyen igazgató — aztán cserbenhagyják). A szavaztatás a felelősség áthárítása. Nem volt szükség rá, helyesen, a szimfonikusoknál sem. Egy mozgásképtelen, lassacskán illegitim tanács szervezettel passzolja tovább a labdát, miközben döntenie kell, hiszen lépéskényszerbe szorult.

A klinikai ló

Tapasztalati tény a szegedi színház belső feszültségeit mindig a tagozatok kényes egyensúlyhelyzeti problémái okozták. Tulajdonképpen *Vaszy Viktor* óta, aki elsőpró szakmai tekintélyével rendre úrrá tudott lenni a föl-fölsapó indulatokon, miközben a színház belső szerkezetét, mi több, külsőleg is láttató fazonját, image-ját, *operaira* fésülte át. Azóta persze változtak az idők. A legendás Vaszy-istálló szétszédett, kiöregedett — maradt viszont az *image* meg a *szervezet*. Hozzá kell tenni, örökében Vaszyt nem jelentéktelenebb zenei vezetők követték, mint Pál Tamás, majd Oberfrank Géza, ezért is éreztették úgy az utódok (prózai igazgatók, főrendezők), Szegeden a *drámajátszás igazán lábra nem tud kapni*. Úgy hiszem, Ruszt viharos távozásai mögött sem regnál alapvetően más indulat, nota bene a dologban tragikomikus, hogy éppen tőle áll legkevésbé távol a zenés fogantatás, erős zenei effektekkal dolgozó drámajátszás.

Jószorival a *klinikai ló* példája áll előttünk, hiszen a többtagozatú színházak irányítása más városokban sem

mentes az eleve beépített konfliktusoktól. Szegeden azonban a szakmailag rosszul előkészített, különböző szintű hibás döntések sorozata után mára zaklatottá, időnként működésképtelenné vált a nem kevés áldozattal újjáépített Nagyszínház, a kis-színházbeli előadások színvonala a város színházszerepét közönséget messze nem elégti ki. Szegeden máshol már bizonyított művészek pályája török meg, jelentős színházi személyiségek sérülnek, kerülnek sokszor önhibájukon kívül — egymással szembe.

Ezek az esetek világosan mutatják, hogy nem egyszerűen összehajthatatlan emberek személyes ellentétéről, netán gyűlölködéséről van szó. Az okok lényegében visszavezethetők egy koncepciótlan művészetirányítási gyakorlatra, és egy korszerűtlen, intézménycentrikus színházi szervezetre. A jelenlegi struktúra ugyanis *létesítményekhez, s nem funkciókhoz, ügyekhez kötődik*; a városban három intézményt működtet önállóan: a Szegedi Nemzeti Színházat, a szimfonikus zenekart, a szabadtéri játékokat. Ezen belül az egyes művészeti műhelyek (próza, zenés, balett, szimfonikusok) tényleges önállósága, autonómiája nincs biztosítva, *valódi anyagi lehetőségeiket nem ismerik*. Ezek *összemosottan jelennek meg*, vezetőik ezért felelőssé nem tehető (az operett a prózához tartozik, holott a zenés tagozatban, az opera mellett a helye). A műhelyek munkája nincs összehangolva, párhuzamosan működtetett, így túlméretezett kiszolgáló egységeket tartanak fenn. (A nyári szabadtéri műszak ilyen, de a lejátszott darabok selejtezésében is sok a pocskolás, nincs művészeti-anyagi egyeztetés stb.)

A központosított minisztériumi, majd a pártirányítás megszűntével az is kiderült, hogy a *tanács apparátus* a megnövekedett feladatokra nincs, de valószínűleg *nem is lehetett felkészülve* (például személyi kérdések előkészítésénél nincs országos kitekintés, a pénzügyi források megítélésénél nincsenek szakmai érvek), újabban pedig az intézmények önállóságára hivatkozva a felelős döntést is elhárítja. A vezetők munkájának — kompetencia hiányában — nincs szakmai felügyelete, őket a *gazdasági szempontok alapján minősítik*, nevezik ki, esetleg küldik el. A döntéseknél sem a szakmai, sem a társadalmi kontrollt jelentő tanácsadó, előkészítő fórumot nem működtetnek (művészeti tanácsadó testület, kuratórium, szakfelügyelet).

- Új művészeti modellhelyzet
- Funkcionális szerkezet
- Tavaszi, nyári, őszi színház

A tagozatok nagyobb önállósága

A fenti összetett problémakör megoldására kibontakozni látszanak egy *egységes színházi szerkezetnek* (intendatúra) körvonalai — a meglévő anyagi források hatékonyabb, ésszerűbb felhasználását, a különböző művészeti műhelyek fokozott autonómiáját, egyúttal munkájuk automatikus összehangolását is biztosítandó. A társadalmi megújulás és a gazdasági regresszió (infláció), a tanács finanszírozási lehetőségeinek várhatóan szűkülő trendje annak kimondására ösztökél, hogy ami *összetartozik, egymásból és egymásra épül, az gyakorlatilag is tartozzon össze*. Az eddigi intézménycentrikus szemléletet kell fölvaltani tehát egy racionálisabb, érték-központú, *funkcionális struktúrának*. Az integrált egységek biztonsági, a *párhuzamosított kiiktató* laza buraja tudniillik önállóbbá, elkülönültebbé, karakteresebbé teheti a különböző művészeti műhelyeket, melyeknek *művészeti és gazdasági önállóságával* párhuzamosan megnő a művészeti és gazdasági felelőssége is. Azóta, hogy a minisztérium deklarálta, nem szól bele a helyi művészeti élet irányításába, de az intézményeket fenntartó szegedi tanács sem vállalhatja (várhatóan tovább leépülő, funkcióját módosító apparátusának energia- és kompetenciahiánya okán) az intézmények működésének szakmai ellenőrzését, összehangolását, irányítását — a *hatáskörök leadattak, de pillanatnyilag nincs hová*. Komplexitásában semmi sem fogadta ezeket a fölzsabdult jogköröket, illetékességeket, erkölcsi, gazdasági, művészeti felelősség hordozó irányítási szerepköröket. Ezért kell az úgynevezett intendatúra. Ha definiálni akarnám: az *egységes színházi szerkezet irányítása, szakmai felügyelete, képviselése; művészeti testület, gazdasági egység, költségvetési intézmény*.

A modell lényegében tehát *egyetlen költségvetési intézményt* feltételez (pontosabban pillanatnyilag kettőt, hiszen a szimfonikusok csak helyi tanács dotációval működnek, gyakorlatilag bérkeretűk van, s amíg az állami támogatások rendszere nem tisztázódik, kár lenne őket hátrányosabb helyzetbe hozni). Ezen belül *önálló költségként működtetett* (így tényleges anyagi lehetőségeit ismerő) művészeti egységeket — próza, zenés balett, (szimfonikusok) szabadtéri fesztivál — valamint egységes, ezeket kiszolgáló, *közös gazdasági, műszaki bázist, közönségszervezést tartalmaz*. Mindezt az intendatúra (igazgatói tanács) fogná össze, melyben az inten-

dáns *partnerei* a zenés-, prózai, balett tagozatvezetők, a szimfonikusok, a szabadtéri művészeti vezetője, a gazdasági igazgató (műszaki igazgató), a titkárságvezető (ügyvezető) és a közönségszervezés vezetője. Ez az egységes szerkezet a gazdaságosabb, összehangoltabb működés mellett ugyanakkor az eddiginél lényegesen *nagyobb önállóságot*, „korlátozott szuverenitást” adna az egyes tagozatoknak: anyagi eszközeikkel bizonyos keretek között maguk rendelkezhetnek, a sikertelen bemutató kockázatát is maguk viselnék, és kiküszöbölve az ütközési pontokat, lehetőséget kapnának a sürölődésmentes együttműködésre.

A fesztiváliroda továbbra is biztosítaná a várospolitikai szempontból kiemelt feltételrendszert a szabadtéri játékok számára, vendégművészek szerződtetésére, társulatok fogadására. Szegedi színházi dolgozók esetében a *többleteljesítmények elismerésére* is megmaradnának a lehetőségek, kölcsönös megegyezésen alapuló, különböző formákban, a feladatok megfelelően (célpremiám, alappérendezés, különszerződés stb.). A fesztiváliroda *befogadó színház jelleggel* szervezhetné a társulatszerket, évad közben is, megoldhatná a szegedi produkciók kül- és belföldi értékesítését, egyes művészek menedzselését. Rajta keresztül kapcsolódhatna szervezésben a város jelentős amatőr színházi, zenei, táncmozgalma a hivatásosokhoz.

Erős műszaki bázis

A különböző tagozatok összehangoltan, januártól decemberig terveznének, valószínűleg három terminusra szűkítve, tavaszi, nyári, őszi szezorra. *Egész éves színházi modellben, miként a költségvetést is eszerint működteti a városi tanács*. (Egyébként mint az utóbbi esztendőben rendezés, az idei nyárra sem tervezett másékként programot a szabadtéri, szoros együttműködésben a szegedi operatársulattal, kórossal, szimfonikusokkal, Ruszt József prízatársulatával, Krámer György és Imre Zoltán balettjével: a *Hunyadi László, A mosoly országa* vagy *A szuzai menyegző* nélkülük éppúgy elképzelhetetlen, mint a fővárosi vagy más színházakból hozott vendégek nélkül.) Az egységes szerkezet az is indokolja, hogy gyakorlatilag *ugyanazok az emberek dolgoznak* a város művészeti életében egész esztendőn át, illetve nyáron csak kiegészülnek a szükséges vendégművészekkel, külföldiekkel, vendégtársulatokkal, többletműszakkal. A három szezoni periódus között lehet turnézni vagy szabadságra menni. A gazdasági-

műszaki, propaganda-közönségszervezői munka integrációjának előnyei szinte kézzelfoghatóak, egyértelműek. Sohasem értette senki, miért ne kapcsolódhatnának össze a jegyforgalmazási, bérletezési, műsorfüzet-tervezői szektorok egymás munkájának hatékonyabbá tételére. Ily módon évközben is biztosítható a munka a díszletkészítő, jelmezvarró műhelyek esetleges felesleges kapacitására, a gazdálkodásban kiküszöbölhető a párhuzamoságok, a feladat nélküli egységek felszámolhatóak. A dolgok természetéből következik, hogy a műszak nyári többletmunkáját külön kell honorálni. Az intendatúra létfeltétele az egyeztetés: nemcsak a szabadságok kiadásában, de a nyári programok előzői fokozatos műszaki-technikai előkészítésében is, amivel a szabadtéri igen-igen költséges stábjába csökkenthető a nyári időszak.

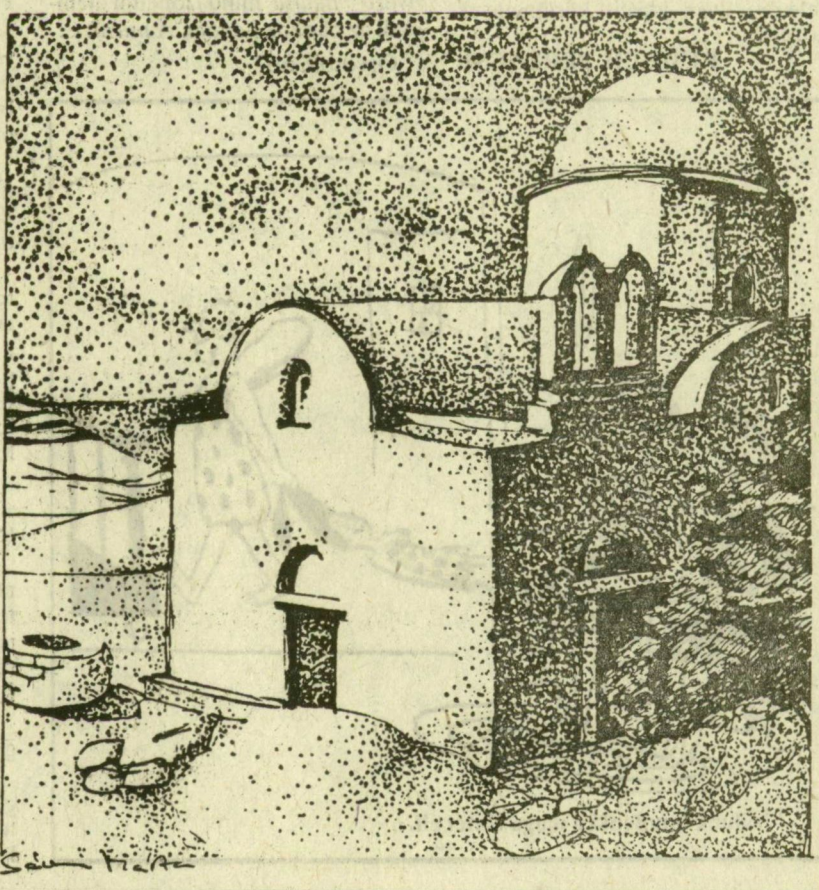
Itt kell említést tenni egy lassan elodázhatóvá váló generális megoldásáról, hiszen a közeljövőben például a Dóm téren ellehetetlenül mindenfajta gyártási folyamat, és csak kicsi, jól felszerelt, operatív jellegű korrekciós műhely tartható fenn a próbák és előadások időszakára. Mind a színházi, mind a szabadtéri előadásokra a díszletgyártás csak egy jól megtervezett és kivitelezett *díszletgyártó bázis* feladata lehet. Ez szolgálhatja a város valamennyi kulturális intézményének díszlet- és dekorációs igényeit. A műhelybázis önálló, vállalati, profitérdekeltségű üzemként dolgozhat úgy, hogy a színház és a szabadtéri prioritást élvez — hasonló szervezeti és működési forma a Magyar Televízió keretein belül működő díszletgyártó üzem Budapesten. A díszletgyártó bázis fennmaradó eszköz- és munkaerő kapacitását ki lehet ajánlani, (miként Zalaegerszeg műhelye dolgozik sok színháznak, profitot termelve a sajátjának), célszerűen *elsősorban a régió kulturális intézményeinek kiszolgálására*, esetleges külföldi díszletpályázatok elnyerésére. A műhelybázissal egy időben és egy helyen működő *raktárbázist* is építeni kell, mivel az állagmegóvás és a többszöri felhasználás alapja az összevont díszlettraktározás, nyilvántartás, díszletkezelés. Ez különösen a repertoáron lévő darabok díszleteinek, jelmezeinek, kellékeinek megóvása érdekében fontos különösen. A műszaki dolgozók jövőbeli munkarendjének és feladatkörének kialakításánál természetesen külön kell választani az üzemi rendben dolgozó kivitelezőket és a színházi előadásokkal, próbákkal együtt élő kiszolgálókat dolgozókat, munkájukat, munkarendjüket és érdekeltségi rendszerüket szoros összhangba kell hozni. Mindebben tükröződjék végre a színházi szakmákat *még művelő és azokat kreatívan gyakorló* kivitelezők és a színházi étellel járó áldozatokat vállaló kiszolgálók megbecsülése. A műszaki-technikai objektumok és a dolgozók anyagi érdekeltségi rendszere nélkül elképzelhetetlen egy új alapokra helyezett színházi struktúra.

Kuratórium

Az intendatúra-modell kialakítása esetén a tanács szakigazgatásnak *melérendelten működne a kuratórium*, amely szakmai tanácsadó testületként funkcionálna (színházi szakemberek részvételével), de amelyben *helyet kapna a közönség is*, amolyan „intézményesített” társadalmi kontrollként — a szakigazgatás hatósági irányító tevékenysége mellett. Ami az úgy társadalmasítását illeti, e kontrolligény máris jelentkezett. Előbb a Fricsay Társaság alakult meg, aztán a színházbarátok köre, kisvártatva pedig az operabarátoké — a korábban már létrejött szabadtéri Hont Ferenc Társaság mellé. A közönség tehát már lépett, türelmetlen.

NIKOLÉNYI ISTVÁN

A fenti tervezet kidolgozó működési és szervezeti szabályzat javaslatát — a városi tanács pénzügyi osztályának, Rantal Zoltánnak támogató, korrekciós észrevételével — a szerző határidőre átadta a tanács kulturális elnökhelyettesének, Müller Józsefnek.

SÁVAI MÁRTA
RAJZA